

مطالعه‌نامه گنجینه

ویژه‌نامه‌نامه نامۀ فرهنگستان، سال ۱۳۹۵، شماره اول، صفحه ۲۱۹-۲۳۱

گنج‌واژه: ابزاری مفید برای واژه‌گزینی

فرزانه سخایی (عضو هیئت علمی فرهنگستان زبان و ادب فارسی)

چکیده: برای تأمین برخی نیازهای اطلاعاتی واژه‌گزینان در تعیین معادل مناسب برای واژه‌های بیگانه، در اوایل دهه هفتاد، بانک اطلاعاتی‌ای به نام گنج‌واژه طراحی و تنظیم شد. این بانک تقریباً شامل شش میلیون پیشینه (record)، برگرفته از ۲۴۰۸ عنوان کتاب شامل فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌های تخصصی و عمومی و همچنین واژه‌نامه‌های انتهایی کتاب‌های تخصصی ترجمه‌شده است. کاربران، با کمک گنج‌واژه، به آسانی می‌توانند به معادل‌هایی که تاکنون در منابع مختلف در برابر واژه‌های بیگانه آمده است دسترسی یابند. این برنامه پژوهشگران را تا حدودی در گردآوری اطلاعات مورد نیاز در تکمیل کاربرگه‌های واژه‌گزینی، یعنی شناسنامه و برگه هویت واژه‌ها، یاری رسانده است. در این مقاله سعی شده است خوانندگان تا حدودی با نحوه کار و امکانات و توانایی‌های این نرم‌افزار آشنا شوند.

کلیدواژه‌ها: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، واژه‌گزینی، برابریابی، فرهنگ الکترونیکی، گنج‌واژه

مقدمه

از جمله وظایف فرهنگستان زبان و ادب فارسی، بنا بر اساسنامه آن (۱۳۸۴: ۳)، واژه‌گزینی است. براساس این اساسنامه، فرهنگستان موظف است، با تأسیس واحدهای واژه‌سازی و واژه‌گزینی و بهره‌گیری از مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی سازمان‌های علمی و فرهنگی، به هماهنگ کردن فعالیت‌های واژه‌سازی و معادل‌یابی بپردازد و معیارهای لازم را برای حفظ و تقویت بنیه زبان فارسی در برخورد با مفاهیم و اصطلاحات جدید تعیین کند.

گروه واژه‌گزینی فرهنگستان زبان و ادب فارسی، با هدف برنامه‌ریزی و مدیریت واژه‌گزینی در جامعه و معادل‌یابی برای واژه‌های بیگانه موجود در زبان فارسی و تقویت زبان علمی فارسی، فعالیت خود را از سال ۱۳۷۰ آغاز کرد. از همان ابتدا، ضرورت وجود مجموعه‌ای از واژه‌های بیگانه و معادل‌های آنها برای تأمین برخی نیازهای اطلاعاتی پژوهشگران واژه‌گزینی در تعیین معادل برای واژه‌های بیگانه احساس می‌شد. از این رو، فرهنگستان، براساس طرحی که در سال ۱۳۷۲ مرحوم دکتر حسن حبیبی، رئیس وقت فرهنگستان، ارائه دادند و به تصویب شورای فرهنگستان نیز رسید، به گردآوری مجموعه‌ای از واژه‌های فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌های تخصصی و عمومی و همچنین واژه‌نامه‌های انتهای کتاب‌های تخصصی ترجمه‌شده به صورت یک بانک جامع واژگان اقدام کرد. این بانک اطلاعاتی گنج‌واژه نام گرفت.

این طرح از همان زمان به سرپرستی حسن حبیبی آغاز شد. بانک اطلاعاتی‌ای که مناسب این کار تشخیص داده شد بانکی بود که در سال ۱۳۶۹ در گروه پژوهشی صبا شکل گرفت و در اواخر سال ۱۳۷۱، فرهنگستان هم آن را تأیید کرد. استفاده آزمایشی از آن، با نام گنج‌واژه، در سال ۱۳۷۲ آغاز شد و سپس منابع مورد نیاز، با کمک و هماهنگی کتابخانه ملی و کتابخانه نوپای فرهنگستان و برخی مراکز اطلاع‌رسانی دیگر، در طول شش ماه، گردآوری و مدخل‌های فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌ها و نیز واژه‌نامه‌های انتهای کتاب‌ها و پانویس‌ها وارد سامانه گنج‌واژه شد؛ به طوری که تا پایان سال ۱۳۷۴ تقریباً پنج میلیون پیشینه، برگرفته از ۲۳۳۹ عنوان کتاب، قابل بازیابی بود. از این تعداد،

۲۳۱ عنوان واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌های دوزبانه و چندزبانه و بقیه کتاب‌های ترجمه‌شده تخصصی بودند (← «گنج‌واژه» ۱۳۸۶).

اندک‌اندک، با خرید منابع جدید، پیشینه‌های بیشتری به مجموعه افزوده شد و تعداد آنها تقریباً به شش میلیون افزایش یافت. هم‌اکنون تعداد کل منابع آن ۲۴۰۸ عنوان است که، از این تعداد، ۲۹۲ عنوان فرهنگ و واژه‌نامه است.

باید به این نکته اشاره کرد که، از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، فقط ۶۹ عنوان فرهنگ و واژه‌نامه وارد سامانه گنج‌واژه شده و، از سال ۱۳۸۵ تاکنون، منبعی به آن افزوده نشده و ورود اطلاعات متوقف مانده است.

نسخه یک گنج‌واژه در سامانه عامل داس (Dos) و با بانک اطلاعاتی فاکس‌پرو (Foxpro) طراحی شد و هم‌اکنون نسخه هشتادوسه آن در سامانه عامل ویندوز (Windows) در اختیار کاربران فرهنگستان است.^۱

در این بانک، برای هر واژه چهار شناسه عددی در نظر گرفته شد که این چهار شناسه، به ترتیب، مأخذ، گروه یا حوزه کاربرد، گرایش، و زبان واژه را مشخص می‌کنند. شناسه مأخذ نام کتاب و نویسنده و سال نشر را نشان می‌دهد؛ شناسه گروه نمایانگر جایگاه واژه در طبقه‌بندی یونسکو است؛ شناسه گرایش واژه مربوط را در گروه خود نشان می‌دهد؛ و شناسه زبان نیز نشان‌دهنده زبان مبدأ از جمله انگلیسی، فرانسه، آلمانی، ایتالیایی، اسپانیایی، لاتینی و عربی است. در این نرم‌افزار، برای فارسی کردن صفحه نمایش، از فایل وگ‌اِف (Vegaf) استفاده شده و ساختار حروف آن بر مبنای شناسه رایج ایران سیستم است.

آشنایی با امکانات و ویژگی‌های گنج‌واژه

همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، هدف از اجرای این طرح دستیابی سریع به معادل‌های موجود در زبان فارسی در مقابل واژه‌های بیگانه و دیگر اطلاعاتی است که به

(۱) این نرم‌افزار فقط در فرهنگستان قابل استفاده است و خروج هر نسخه از آن به خارج از فرهنگستان منع قانونی دارد.

پژوهشگر در تکمیل کاربرگه‌های واژه‌گزینی، به عنوان شناسنامه و برگه هویت واژه‌ها، یاری می‌رساند. کاربرگه، در حقیقت، چکیده مجموعه اطلاعاتی است که در فرایند واژه‌گزینی برای هر واژه گردآوری می‌شود. اطلاعاتی که گنج‌واژه در اختیار پژوهشگر می‌گذارد در تکمیل بخش‌های معینی از کاربرگه واژه‌گزینی به کار می‌رود. این بخش‌ها عبارت‌اند از:

(۱) «معادل‌های موجود در زبان فارسی»: بخشی است که در آن اطلاعات به‌دست‌آمده از دیگر فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌های تخصصی موجود در زبان فارسی ذکر و سعی می‌شود فقط معادل‌های مرتبط با مفهوم مورد نظر انتخاب شود؛

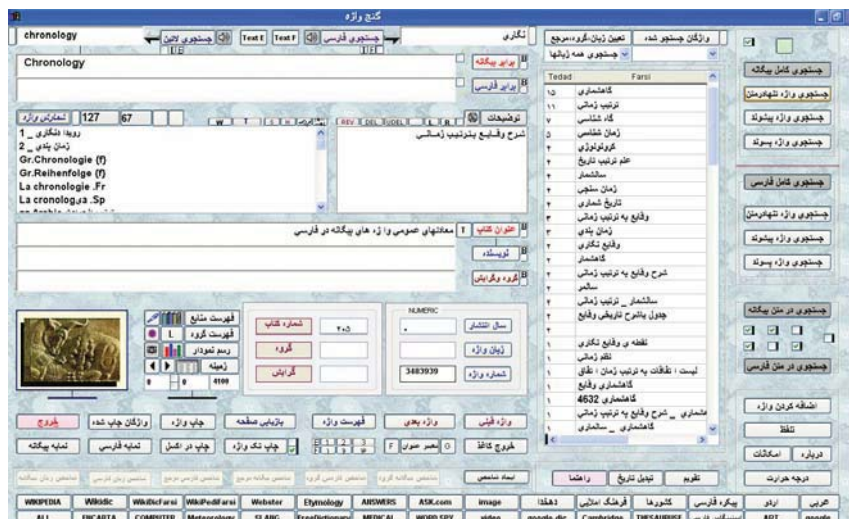
(۲) «معادل‌های مطرح‌شده در گروه»: در این قسمت همه پیشنهاد‌های اعضا ثبت می‌شود تا، در صورت نیاز، از آنها استفاده شود؛

(۳) «واژه رایج در زبان فارسی»: در این قسمت رایج‌ترین صورت یا صورت‌های واژه موردنظر در زبان فارسی درج می‌شود، که ممکن است معادل‌های فارسی رایج یا ضبط فارسی واژه بیگانه یا هردوی آنها باشد.

در این بخش‌ها، اطلاعات بازیابی‌شده از گنج‌واژه مطابق و مرتبط با حوزه مورد بررسی درج می‌شود. این اطلاعات به پژوهشگر امکان می‌دهد، براساس میزان بسامد و تنوع معادل‌های بازیابی‌شده و نیز با بررسی میزان اشتقاق‌پذیری آنها، بهترین معادل را برگزیند و در صورت نامناسب بودن آنها، با استفاده از انواع روش‌ها و امکانات واژه‌سازی، به ساخت واژه بپردازد. همچنین با کمک این اطلاعات مشخص می‌شود که ویژگی کلی معادل پیشنهادی گروه چیست؛ معادل می‌تواند برگزیده (انتخاب‌شده از میان معادل‌های موجود) یا نوگزیده (انتخاب‌شده از متون کهن، اما برای مفهومی نو) یا نوساخته (تازه‌ساخته بر اساس الگوهای واژه‌سازی) باشد.

در واقع، گنج‌واژه بیشتر مانند فرهنگ‌های دوسویه عمل می‌کند که انواع دو یا چندزبانۀ آنها، به‌صورت برخط یا برون‌خط و با قابلیت جست‌وجو به زبان‌های مختلف،

در بازار موجود است. آنچه گنج‌واژه را از نمونه‌های مشابه متمایز می‌سازد کثرت منابع آن در حوزه‌های گوناگون است؛ به طوری که، در هر بار جست‌وجو، ضمن ارائهٔ برابرنهاد به ترتیب الفبایی، هم‌زمان، مأخذ و حوزه و تعداد معادل‌های بازیابی شده و بسامد آنها را نیز نمایش می‌دهد.

شکل ۱- صفحه اصلی گنج‌واژه

در این برنامه، علاوه بر جست‌وجوی واژه به زبان انگلیسی، سایر زبان‌های بیگانه نیز قابل جست‌وجو است. نتیجهٔ این جست‌وجو در تکمیل بخش «زبان‌های دیگر» کاربرگه کاربرد دارد که به معادل‌های واژه در زبان‌های مختلف، مانند آلمانی، فرانسوی، عربی، تاجیکی و اردو اختصاص دارد. از آنجاکه این نرم‌افزار قابلیت جست‌وجو در متن را نیز دارد، برای استخراج ترکیبات واژه مورد بررسی نیز بسیار سودمند است. نتیجهٔ این جست‌وجو در دو بخش دیگر کاربرگه، یعنی «مشتقات» (derivations) و «ترکیبات» (compounds) درج می‌شود. این دو بخش به اشتقاق‌ها و ترکیب‌های واژه انگلیسی اختصاص دارد. با بررسی آنها، از انتخاب واژه اطمینان حاصل می‌شود.

همچنین، می‌توان معادل فارسی را همراه با اطلاعات مربوط به آن (مانند حوزه، گروه، زبان، منبع) در نمایشگر رؤیت کرد؛ به پرونده یا چاپگر فرستاد؛ یا به واژه‌پرداز ورد (Word) یا صفحه‌گسترده اکسل (Excel) انتقال داد. در هنگام چاپ، با انتخاب گزینه یا گزینه‌های دلخواه در این برنامه، اطلاعات بازیابی شده را می‌توان به صورت واحد یا گروهی به چاپگر ارسال کرد.^۱

شکل ۲- انتخاب گزینه مورد نظر برای چاپ واژه/ واژه‌ها

گنج‌واژه توانایی جست‌وجوی هم‌زمان دارد. هنگامی که واژه فارسی و لاتین مورد نظر در محل مربوط نوشته می‌شود، با انتخاب گزینه «جست‌وجوی هم‌زمان»، اطلاعات بازیابی شده در نمایشگر ظاهر می‌شود. برای نمونه، هنگامی که

(۱) در نسخه قدیم، فقط دو صورت برای چاپ وجود داشت؛ یکی همراه با توضیحات و دیگری بدون توضیحات. ولی نسخه جدید به پژوهشگر امکان می‌دهد که، با انتخاب گزینه‌ها، اطلاعات مورد نیاز را به چاپگر ارسال کند.

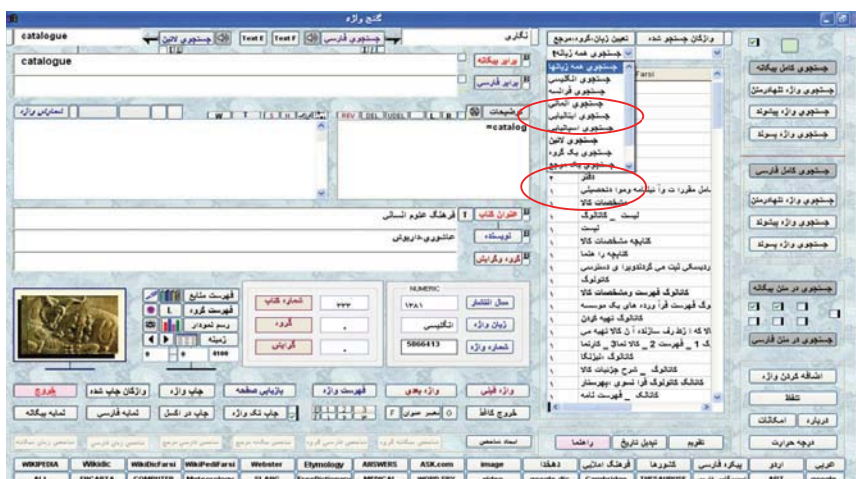
پسوندهای -logy و معادل فارسی «-نگاری» را در قسمت‌های مربوط وارد کنیم، نتیجه زیر به دست می‌آید:

گروه	تولید	مرجع	زبان	زمان جستجو	تعداد واژه پیدا شده بیخنده = 25
زمین‌شناسی و فضائشناسی	مجله ای، مینیجا	واژه نامه زمین شناسی و علوم و فنون وابسته 1	زمین شناسی	10	Scenographical geology
زمین شناسی و فضائشناسی	مجله ای، مینیجا	واژه نامه زمین شناسی و علوم و فنون وابسته 1	هوا شناسی		aerology
زبان شناسی	سرهنگیان، حمید ۱، پاشی، ناصر	پرخورده زبانتیا 1	رویداد شناسی		chronology
زبان شناسی	همایون، همدانخت	واژه نامه زبانشناسی و علوم وابسته 1	زمان بندی رویداد شناسی		chronology
فلسفه	خانی، علی اصغر	تاریخ مختصر فلسفه 1	وقایع شناسی		chronology
ریاضیات	چهار دا تشگاهی، مصطفی شریف	واژه نامه ریاضت 1	وقایع شناسی		chronology
زیست شناسی		واژه نامه محیط زیست تشریحی 1	رخداد شناسی		chronology (sci tech)
زیست شناسی		واژه نامه محیط زیست تشریحی 1	وقایع شناسی		chronology (sci tech)
تاریخ	بارز و پیکر	تاریخ آلبانیه، اجتماعی، جلد دوم 1	قوم شناسی		ethnology
اطلاع رسانی	محمادی، فی، سعید رضا	واژه نامه ویراستاران 1	روش شناسی روزنامه نگاری		journalism methodology
اطلاع رسانی	محمادی، فی، سعید رضا	واژه نامه ویراستاران 1	تکنولوژی روزنامه نگاری		journalism technology
زبان شناسی	ابن، دلارام ۱، گلشن، امیرقلعه	هورمون شناسی پایش زبان و مغز 1	صنعت روانشناسی		neuropsychology
جغرافیا	چمبرس، جیمز	فرهنگ گیتنشناسی 1	سنگ شناسی		petrology
جغرافیا	امینی، محمد	واژگان فیزیک 1	سنگ شناسی		petrology
جغرافیا	چمبرس، جیمز	فرهنگ گیتنشناسی 1	سنگ شناسی - سنگ شناسی		petrology
جغرافیا	چمبرس، جیمز	فرهنگ بزرگ گیتنشناسی 1	سنگ شناسی - سنگ شناسی		petrology
زمین شناسی و فضائشناسی	مرفی	واژه نامه جامع علوم زمین 1	زمین شناسی ریخت شناسی		physiographic geology
جامعه شناسی	ملمور، سید حسین ۱، کتاجانی	جامعه شناسی 1	جامعه شناسی ذهن با فرهنگ جامعه نگاری		sociology of mind or culture
فلسفه	کافی، علی	واژه نامه فلسفه معن 1	زمین شناسی چینه چینه شناسی		stratigraphic geology
فلسفه	مجتوی، سید جلال الدین	کتابت فلسفه 1	عقاید - عقاید انگاری - عقاید روی		teleology
فلسفه		تاریخ فلسفه از پلانو تا راسل 1	عقاید انگاری		teleology
فلسفه	اعظم، امیر جلال الدین	درآمدی به فلسفه 1	عقاید انگاری		teleology
فلسفه	پروچاتیان، ماری	فرهنگ اصطلاحات فلسفه و علوم اجتماعی 1	عقاید انگاری		teleology
فلسفه	اعظم، امیر جلال الدین	فیثوفان انگاری 1	عقاید انگاری		teleology
فلسفه	فرمانداهی، بهاء الدین	تاریخ فلسفه 1	عقاید انگاری، عقاید نگاری		teleology

شکل ۳- نمایش نتیجه جست‌وجوی هم‌زمان

این نوع جست‌وجو برای آن است که بدانیم آیا برای پسوندهای -logy، غیر از برابر نهاد «-شناسی»، برابر نهاد «-نگاری» نیز به کار رفته است. اگر چنین است، بسامد آن چقدر است؟ آیا می‌توان در مقابل stratigraphy در حوزه زمین‌شناسی، علاوه بر معادل رایج «چینه‌شناسی»، «چینه‌نگاری» را هم به کار برد؟

جست‌وجوی واژه در یک حوزه تخصصی یا مرجع یا زبان خاص از دیگر امکاناتی است که گنج‌واژه در اختیار کاربران می‌گذارد. با این ویژگی، اگر کاربر بخواهد فقط واژه‌های حوزه‌ای خاص (مانند شیمی) یا زبانی خاص (مانند فرانسه) یا یک منبع مشخص (مانند فرهنگ علوم انسانی) را بررسی کند، پس از شاخص‌سازی، می‌تواند جست‌وجوی خود را در یکی از گزینه‌های انتخابی، شامل حوزه یا زبان یا منبع، انجام دهد.

شکل ۴- انتخاب نوع جست‌وجو به صورت کلی یا در یک حوزه، گروه، زبان و مرجع خاص از آنجاکه امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری در زمان طراحی این بانک محدود بوده است، برخی ناهماهنگی‌ها در مجموعه گردآوری شده دیده می‌شود؛ از آن جمله نمایش چند معادل در کنار یکدیگر در مقابل یک مدخل. در سال‌های بعد، تلاش شد تا در مقابل هر واژه فقط یک معادل آورده شود، تا بسامد واژه‌ها دقیق‌تر به دست آید. البته برنامه‌های کمکی که در کنار این برنامه نوشته شده‌اند این اشکال را تا حدودی رفع می‌کنند.

گرایش گروه	شماره مرجع	شماره زبان	فارسی	لاتین
0	53	351	1	Code
0	12	44	1	code
0	57	1968	1	code
0	63	2366	1	code
0	12	44	1	code
0	33	22	1	code
6	33	73	1	code
4	33	16	1	code
0	33	1951	1	code
0	33	2856	1	code
0	33	3495	1	code
0	24	1066	2	code

شکل ۵- وجود چند معادل فارسی در کنار هم در برابر یک واژه بیگانه

همچنین، در هنگام ورود اطلاعات، برخی اشتباهات حروف‌نگاری رخ داده است. غلط‌های موجود در منابع اولیه، برای حفظ امانت، به همان صورت به بانک اطلاعاتی منتقل شده است. در ضمن انتقال داده‌ها از نسخه داس به ورد نیز، برخی از حروف فارسی که صورت جدا و پیوسته آنها یکسان است (مانند «ط» و «ظ») با فاصله قرار گرفته‌اند؛ برای نمونه، واژه اطلاعات به صورت «اط لاعات» نمایش داده شده، که در قسمت ویرایش با فشردن دکمه «بازیابی صفحه» اصلاح می‌شود.

از جمله امکاناتی که در نسخه جدید گنج‌واژه در نظر گرفته شده جست‌وجوی پیشوند و پسوند در واژه‌هاست که می‌تواند کاربر را در یافتن و انتخاب معادل مناسب برای آنها یاری رساند.

در بخش پایین صفحه اصلی، پیوندهایی به صفحات پرکاربرد اینترنتی (مانند ویکی‌پدیا، تیمولوژی آنلاین، فری دیکشنری، وبستر آنلاین) طراحی شده است، که کاربر با کلیک کردن (click) بر روی آنها می‌تواند نتیجه جست‌وجوی خود را در آن صفحات ببیند. به این ترتیب، دیگر نیازی نیست که کاربر، برای جست‌وجوی یک واژه، آن را بارها در موتورهای جست‌وجوی اینترنت وارد کند، مگر آنکه بخواهد از صفحات دیگر، غیر از آنچه در برنامه طراحی شده است، اطلاعات کسب کند.

صورت شنیداری واژه از دیگر امکانات گنج‌واژه است، که در حال حاضر فقط تلفظ واژه‌های لاتینی را دارد، ولی قرار است در آینده برای واژه‌های فارسی، به‌ویژه واژه‌های مصوب فرهنگستان، نیز این امکان در نظر گرفته شود.

در گنج‌واژه، تصاویری نیز برای شناسایی و درک بهتر واژه‌ها گنجانده شده است که در هنگام بازیابی، همراه با واژه، نمایش داده می‌شود. همچنین گنج‌واژه به کاربر امکان می‌دهد، متناسب با سلیقه خود، نوع قلم و پس‌زمینه صفحه اصلی را تغییر دهد.

شکل ۶- نمایش تصویر در گنج‌واژه

در این برنامه، همچنین کتابخانه‌ای برای دستیابی به اطلاعات کتاب‌نگاشتی منابع و جلوگیری از ورود اطلاعات تکراری طراحی شده است، که از طریق آن، جست‌وجو در عنوان و نویسنده و سال نشر منابع ممکن شده است.

شکل ۷- پنجره اطلاعات کتاب‌نگاشتی منابع گنج‌واژه (کتابخانه)

علاوه بر امکانات جست‌وجویی که در گنج‌واژه در نظر گرفته شده است، تقویمی تطبیقی برای انطباق گاه‌شماری شمسی و قمری و میلادی نیز وجود دارد. «پیکره فرهنگ‌نویسی» بخش دیگری است که در این برنامه گنجانده شده است. اطلاعات موجود در بانک اطلاعاتی پیکره شامل مدخل‌هایی است که از انواع آثار منظوم و منثور قدیم، از جمله متون حماسی، دینی، تغزلی، ادبی، علمی، سفرنامه‌ها، متون عامیانه، و داستان‌ها، رمان‌ها، مجله‌ها، روزنامه‌های معاصر، پژوهش‌های گوناگون و وبگاه‌های اینترنتی انتخاب شده است (خطیبی ۱۳۸۶: ۳۴). در این بانک فرعی، جست‌وجوی واژه در مدخل، زیرمدخل و شاهد، با ذکر سابقه تاریخی هر واژه، از قرن چهارم هجری به بعد امکان‌پذیر است. در متن شواهد، می‌توان به سادگی پیشندها و میانوندها و پسوندها را جست‌وجو کرد و رفتار آنها را در واژه‌ها و بافت‌های مختلف دید (همان: ۳۳). پیکره زبان فارسی به همت پژوهشگران گروه فرهنگ‌نویسی فرهنگستان، برای تدوین فرهنگ جامع زبان فارسی، زیر نظر علی‌اشرف صادقی، گردآوری شده است. پیکره، با توجه به قابلیت‌هایی که دارد، برای پژوهشگران گروه واژه‌گزینی نیز مفید است.

باری، امکانات بسیاری در این گنج‌واژه گنجانده شده است که در اینجا فقط به تعدادی از آنها اشاره شد و بیان تمامی آنها مجال بیشتری می‌طلبد.

به‌طور خلاصه، قابلیت‌های نسخه جدید گنج‌واژه (نسخه هشتادوسوم) از این قرار است:

- جست‌وجوی واژه بیگانه و ارائه معادل یا معادل‌های آن به فارسی و برعکس؛
- نمایش واژه بازیابی شده با ذکر حوزه تخصصی، زبان و مرجع (منبع)؛
- جست‌وجو در متن (برای استخراج ترکیبات)؛
- شمارش معادل‌های بازیابی شده در منابع مختلف به صورت کلی، و شمارش آنها با حذف معادل‌های تکراری؛
- نمایش واژه‌ها براساس حروف الفبا و بسامد (به‌طور هم‌زمان)؛
- شمارش معادل‌های بازیابی شده در مدخل‌های ساده و مرکب؛
- ارسال نتایج جست‌وجو به پرونده یا چاپگر؛

- تلفظ واژه (امکان تلفظ واژه بیگانه)؛
- نمایش تصویر و فیلم به همراه برابر‌بازی شده و نیز امکان افزودن تصویر (برای واژه‌هایی که به‌منظور توضیح بیشتر، نیاز به تصویر دارند)؛
- اعراب‌گذاری واژه‌های فارسی؛
- امکانات ویژه برای ویرایش واژه‌ها؛
- کتابخانه منابع مورد استفاده؛
- پیکره زبان فارسی؛
- تبدیل تاریخ.

پیشنهاد

همان‌گونه که گفته شد، گنج‌واژه ابزاری ضروری برای واژه‌گزینی است. چنین ابزاری زمانی مفید خواهد بود که اطلاعات آن روزآمد باشد. متأسفانه، از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، فقط ۶۹ عنوان فرهنگ و واژه‌نامه تخصصی وارد سامانه گنج‌واژه شده و، از سال ۱۳۸۵ تاکنون، منبعی به آن افزوده نشده است. اگر ورود اطلاعات در گنج‌واژه ادامه نیابد و همچنان متوقف بماند، بیم آن می‌رود که این بانک واژگان، با چنین امکاناتی، به‌مرور کارایی خود را از دست بدهد و بی‌استفاده بماند. بنابراین، پیشنهاد می‌شود، برای جبران این وقفه ده‌ساله، ورود اطلاعات در آن هرچه سریع‌تر از سر گرفته شود.

البته ورود اطلاعات در گنج‌واژه زمان‌بر و هزینه‌بر است. شاید بتوان، با ارائه راهکارهایی، این دو مشکل بزرگ را به‌نوعی از سر راه برداشت. اگر بتوان با ناشران فعال در نشر فرهنگ‌های تخصصی دوزبانه یا چندزبانه ارتباط برقرار کرد و از آنها خواست تا یک نسخه الکترونیکی از فرهنگ خود را، از طریق قانون واسپاری، در اختیار فرهنگستان بگذارند، شاید مشکل به‌روزرسانی گنج‌واژه از میان برود. بدین ترتیب، علاوه بر کاهش هزینه‌ها، سرعت و دقت ورود اطلاعات نیز افزایش می‌یابد.

از آنجاکه، در حوزه‌های جدید علمی، فرهنگ و واژه‌نامه بسیار کم منتشر می‌شود و برای وارد شدن واژه‌های جدید به فرهنگ‌نامه‌ها زمان زیادی لازم است، بهتر است فقط به ورود اطلاعات واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌های تخصصی اکتفا نشود و واژه‌نامه‌های کتاب‌ها و مقالات ترجمه‌شده نیز، برای ورود به سامانه، در نظر گرفته شود. تعداد این‌گونه منابع در گنج‌واژه ۲۱۱۶ عنوان است که همه آنها مربوط به سال‌های پیش از ۱۳۷۴ است. برای ورود اطلاعات این منابع، می‌توان با ناشران و دفتر مجله‌های تخصصی ارتباط برقرار کرد و از آنها خواست نسخه‌ای از کتاب یا مقالات ترجمه‌شده خود را در اختیار فرهنگستان قرار دهند. با توجه به فناوری‌های نوین در زمینه انتقال اطلاعات، عملی کردن این کار نیز چندان مشکل به نظر نمی‌رسد.

منابع

- اساسنامه فرهنگستان زبان و ادب فارسی (۱۳۸۴)، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
خطیبی، ابوالفضل (۱۳۸۶)، «فرهنگ جامع زبان فارسی، پیکره در فرهنگ‌نویسی فارسی و پیکره زبانی رایانه‌ای»، فرهنگ‌نویسی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)، ش ۱، دی ۱۳۸۶، ص ۴-۶۷.
«گنج‌واژه (در گفت‌وگو با بیژن‌کاظم قاسمی)»، گزارش فرهنگستان زبان، دفتر پنجم، بهار و تابستان ۱۳۸۶، ص ۱۰۵-۱۱۶.